

ЛАНДШАФТ: КУЛЬТУРНИЙ VERSUS ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ

В статті досліджується поняття культурного ландшафту, характеризуються основні підходи відносно його визначення. Розкрито внутрішню генезу та основні відмінності між культурним і етнокультурним ландшафтом.

Ключові слова: культурний ландшафт, етнокультурний ландшафт.

Постановка проблеми. Не зупиняючись на терміні "ландшафт", глибоко опрацьованому у географії, відмітимо що зазвичай виділяють типи ландшафтів – натуральний, антропогенний, культурний. Розуміння "антропогенного ландшафту" пов'язане з його природною основою, у "культурного ландшафту" подібне трактування, але він виділяється наявністю культурного шару.

Як синонім культурного, етнокультурний ландшафт ґрунтується на комплексному, системному підході і включає до структури, крім компонентів природи, весь спектр матеріальних і духовно-інтелектуальних компонентів культури; пізнання культури на основі різних ландшафтних моделей, у тому числі й культурного ландшафту.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз терміну "культурний ландшафт" та окремі аспекти "етнокультурного ландшафту" опрацьовані П.І. Меркуловим [24], П.М. Шувльгіним [36]. В. М. Калущковим [12, 14, 15] проаналізовано поняття етнокультурного ландшафту у концепції культурного ландшафту. Особливим явищем став міждисциплінарний семінар "Культурний ландшафт" [18-20], де розглядаються теоретико-методологічні, регіональні та прикладні питання, пов'язані з концепцією культурного ландшафту.

Українські дослідники поняття "культурного ландшафту" ототожнюють з "антропогенним ландшафтом" [7], "індустріальним ландшафтом" [35]. Етнокультурний ландшафт майже не аналізується [5], решта географів розглядають окремі аспекти взаємодії ландшафту та етносу, не виділяючи таксономічних одиниць.

Мета. Виявлення спільного генезису та внутрішніх відмінностей термінів "культурний ландшафт" та "етнокультурний ландшафт".

Результати досліджень. Термін "культурний ландшафт" з'явився в американській культурній географії, отримавши наповнення відмінне від інших географічних шкіл: *"Культурний ландшафт є географічним районом у кінцевому його осмисленні (Chore). Всі складові культурного ландшафту відбираються самим дослідником"* [40, с.46]. К. Зауер сприймав культуру як діючий початок. Натуральний ландшафт є посередником, а культурний ландшафт – результатом (індикатором) контакту культури та ландшафту. Культурний ландшафт розглядався як штучний і створювався за рахунок заселення різними спільнотами і культурними групами. У такому разі "культурний ландшафт" ототожнюється з "етнокультурним ландшафтом". І хоча у роботах К. Зауера та його послідовників (Р. Хартшорн, В. Зелінські) визначення етнокультурного ландшафту відсутнє, але є аспекти наукових праць, у яких аналізуються фактори та результати трансформації натурального ландшафту етнічними групами; розглядають структуру та систему розселення, особливості землекористування, місцеву архітектуру.

Якщо американські та західноєвропейські географи надають перевагу першості у появі терміну "культурний ландшафт" американським географам [4], то російські вчені [24, 28] вважають, що Л.С. Берг у 1913 році, виступаючи з докладом у Російському географічному товаристві, виділив крім природних, – культурні ландшафти (раніше на 12 років від американських географів), до яких він відніс ті: *"в которых человек и произведения его культуры играют важную роль. Город или деревня... суть составные части культурного ландшафта"* [2, с. 471]. У 1925 р. Л.С. Бергом у визначенні географічного ландшафту було введено поняття культури людини, де всі географічні компоненти зливаються у єдине гармонійне ціле. Такий методологічний підхід поширення у ландшафтознавстві не отримав, а етнокультурні відмінності не враховувались у систематиці ландшафтів до початку ХХІ сторіччя.

У 50-х роках ХХ сторіччя В.Л. Котельников у межах "культурного" ландшафту запропонував виділяти "змінені", які стали попередником "антропогенних" ландшафтів [17]. З'являються класифікації за ступенем антропогенізації ландшафтів [8, 11], поступово з вжитку зникає "культурний ландшафт", який усе частіше заміняється на "антропогенний". У 70-х роках ХХ сторіччя, після появи

праць Ф.М. Мількова, термін "культурний ландшафт" був поглинений терміном "антропогенний ландшафт" [25]. Лише наприкінці 90-х років ХХ сторіччя знову відродився інтерес до культурного ландшафту. Він не зник з наукового вжитку, а лише набув нового значення.

Еволюція терміну "культурний ландшафт" залежала від визначення, яке дав Л.С. Берг [23]. До цього (першого у таблиці) підходу можна віднести більшість з визначень "культурного ландшафту" (табл. 1). А.В. Любичанківський виділяє ще два підходи щодо визначення "культурного ландшафту": а) в яких домінує зовнішня мета; б) у яких відбувається інтеграція зовнішньої мети з авторським розумінням базових понять культурного ландшафту виділеного Л.С. Бергом [23]. Останній підхід автор відносить до найперспективнішого. Застосувавши виділені підходи, можна проаналізувати визначення "культурного ландшафту" (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до розвитку концепції культурного ландшафту [23, з доповненнями автора]

№ підходу	Автори	Суть концепції
1	Д.В. Богданов	Культурний ландшафт – це результат цілеспрямованої діяльності людини [3].
	Ю.Г. Саушкін	У культурному ландшафті взаємні зв'язки елементів природного середовища змінені людською діяльністю, але не зруйновані повністю. Сучасний культурний ландшафт містить сліди минулих епох [31, с. 165-166, 169].
	В.Б. Сочава	Культурний ландшафт – результат співтворчості людини з природою. Співтворчість виражається у використанні й оптимізації потенційних можливостей і тенденцій, закладених у самій природі [32, с. 254].
	Б.Б. Родоман	Культурний ландшафт – територіальний симбіоз людини й природи, найважливіша характеристика культурного ландшафту – його краса [30, с. 150-162].
	Д.Л. Арманд	Істинно культурний ландшафт повинен бути не тільки продуктивним і здоровим, але й гарним [1, с. 224].
	В.А. Нізовцев	Ландшафтно-історичні пам'ятники – археологічні і історичні – утворюють із довкіллям єдине ціле [26].
	В.М. Калуцков	Культурний ландшафт – природно-культурне середовище, розвиток певного етносу або певної місцевої спільноти [15, с. 4].
2	А.С. Кусков, Є.І. Арсенєва	Найважливішою частиною культурного ландшафту є культурна спадщина, яка зберігається у вигляді предметів або інформації [22, с. 92].
	Ф.М. Мільков	Культурний ландшафт – різновидність антропогенного ландшафту, створеного людиною свідомо, шляхом зміни природного ландшафту у потрібному напрямі для господарських потреб [25, с. 92].
	М.Ф. Реймерс	Ландшафт культурний – цілеспрямовано створений антропогенний ландшафт, який має доцільну для людського суспільства структуру й функціональні властивості [29, с. 262].
3	А.Г. Ісаченко	Структура території в культурних ландшафтах раціонально змінена й оптимізована на науковій основі в інтересах суспільства [9, с. 344].
	Ю.А. Веденін, М.Є. Кулешова	У географічному сенсі культурний ландшафт – не просто результат співтворчості людини і природи, але й також природно-культурний територіальний комплекс, що направлено формується, має структурну, морфологічну і функціональну цілісність та розвивається у конкретних фізико-географічних і культурно-історичних умовах [21, с. 13].
	Р.Ф. Туровський	Культурний ландшафт включає природний і антропогенний шари... Можна виділити кілька видів культурних просторів (етнічний, конфесійний, історичний, лінгвістичний, професійного й народне мистецтва, побутової культури) [34, с. 127].
	Д.С. Костіна	Культурний ландшафт – духовно-інтелектуально і матеріально-практично освоєний місцевою соціо-культурною спільнотою простір з достатньо різномірною і унікальною структурою [16, с. 10].
	В.Л. Каганський	Культурний ландшафт – не просто і не тільки заселений простір земної поверхні, це простір освоєний одночасно утилітарно, ціннісно і символічно, стійке середовище (умвельт) нормального (повноцінного) тілесного, душевного і духовного життя достатньо повної великої групи людей достатньо тривалий час [10, с. 54].

На роль культурного ландшафту можуть претендувати *етнокультурні (етнічні) ландшафти*, де культурна та природна складові є рівноправними: "Етнічний ландшафт – своєрідна "естафета" поколінь. З ним від покоління до покоління, від епохи до епохи передаються накопичені віками матеріальні і духовні багатства народу. Так етнічний ландшафт зрощує і формує свій соціум" [27, с. 92]. До етноландшафтів відносять ландшафтні комплекси з традиційною культурою.

Культурні та власне антропогенні ландшафти є фоновими по відношенню до впливу етносів. Ландшафти акумулюють всі впливи та зміни попередніх та сучасних етнокультур. Ландшафтно-технічні системи представлені артефактами та реліктами, які характеризують етнокультури як дискретні територіально-часові утворення. Кожний часовий зріз представлений своїми ландшафтно-

технічними системами, які або повністю зруйновані або знаходяться у стані гомеостазу – структура підтримується етносом, але за функціональним призначенням не використовується. Ядрами етноландшафтів виступають ландшафтні комплекси, де розташовані та тривалий час існують місцеві етноси, тобто у селитебних ландшафтах.

Для Поділля ядрами етноландшафтів є села та містечка, для яких характерна специфічна, неповторна ландшафтна структура [6]. Краї (Галичина, Поділля), міста, містечка й села, знаходячись у зв'язку з довкіллям, його умовами та ресурсами, сформували свій життєвий уклад, особливості поведінки та типи природокористування. З іншого боку, культурні компоненти ландшафту "віддзеркалюються" в його природних компонентах. Етнокультура формує відношення до природи, "виділяючи" необхідні елементи природи та ландшафтні комплекси.

Етнокультурний напрям є одним з пріоритетних в культурній географії та антропогенному ландшафтознавстві (поряд з культурно-екологічним, феноменологічним і естетичним). Як вважає В.М. Калуцков [14] об'єктом етнокультурного ландшафтознавства є культурний (антропогенний) ландшафт. Дослідник ототожнює етнокультурний та культурний ландшафт. Але повного перетину об'єкту та предмету не може бути. В основі етнокультурного ландшафту є антропогенний ландшафт, змінений діяльністю людини. Але не просто "людиною", а "людиною" як частини "етносу" з "традиційною" культурою, що свідчить про інший об'єкт дослідження – етнокультурний ландшафт – ландшафтний комплекс освоєний етнокультурною спільнотою, де сформувались виражені форми традиційної культури та мають культурну відокремленість і незначну інтеграцію з чужим культурним середовищем [14].

В антропогенного (культурного) та етнокультурного ландшафтознавства різними будуть предмет та методи досліджень, хоча існує значний перетин у методологічному полі. Зокрема, *концепція "емного" етнокультурного ландшафту* [12]. Будь-який культурний ландшафт можна розглядати дуально – "зовнішній" і "внутрішній". В американській географії "внутрішні" ландшафти називаються вернакулярними, або повсякденними [39, 42]. Досліджуючи причини утворення "двох" ландшафтів, С. Аасбьо виділяє дві відповідні до них позиції – внутрішню (внутріландшафтну) і зовнішню [38]. До типових "внутріландшафтних" культурних ландшафтів Норвегії він відносить фермерів, жителів місць, а до типових представників позаландшафтної позиції – керівників, учених.

На думку С. Аасбьо, у перших ("внутріландшафтних") в оцінці ландшафту переважають соціальні й господарські фактори, у той час як для інших домінує значення мають візуальні й фізичні. Такий поділ має спрощений характер та не враховує фактори, до яких відносяться різні ціннісні установки відносно ландшафту.

Таким чином, об'єктивне існування двох позицій – усередині ландшафту і поза ландшафтом – у контексті культурного ландшафту є головною причиною існування на одній і тій же території "двох" ландшафтів – вернакулярного, або внутрішнього, і зовнішнього. Перший – живий, змістовний, міфологічний, топонімічний, етнічний. Другий – зовнішній, пейзажно-візуальний, формальний (оформлений), "управлінський", "класичний". Можливі ситуації в районах тривалого туристського освоєння, де внутрішній ландшафт майже розмитий. На Поділлі до такого можна віднести Кам'янець-Подільський.

Ігнорування "внутрішнього" ландшафту при управлінні природоохоронними територіями може привести до стійких проблемних ситуацій у стосунках з місцевими етносами. З іншого боку, культурні ресурси "внутрішнього" культурного ландшафту (історичні, етнологічні, топонімічні) часто залишаються не використаними в працях з ландшафтного планування, при розробці схем розвитку природоохоронних територій з причини нерозуміння, відсутності досвіду й фахівців.

Проблема "зовнішнього" і "внутрішнього" культурного ландшафту як співвідношення "етної" і "емної" засад культури. Інший аспект у дослідженні проблеми "зовнішнього" і "внутрішнього" культурного ландшафту виділив А.Н. Ямсков [37]. Для цього він використав, розроблені в етнолігвістиці К.Пайком теорію про "емні" (emic) і "етні" (etic) засади культури [41]. Етна основа культури як формується як фонетична, тобто окремі звуки будь-якої мови, однаково сприймають всі люди на Землі, тоді як емна – фонемічна (певні значення звукосполучень) – основа культури зрозуміла тільки представнику культури й носію цієї мови.

У дослідницькому плані "етні" компоненти культури іншого етносу пов'язані з розселенням, господарством і матеріальним життєзабезпеченням (їжею, одягом, житлом) може зафіксувати й адекватно пояснити зовнішній спостерігач, але при цьому мотивація дій людей залишиться для нього незрозумілою. Зрозуміти й описати "емні" явища, пов'язані з гуманітарною або соціальною

складовими культури, здатний лише спеціально підготовлений дослідник або представник цього етносу.

З огляду на розробки етнокультурного ландшафтознавства й принципи американської культурної антропології за описом культури відповідно до її сприйняття місцевою спільнотою, А.Н. Ямсков пропонує "внутрішній" ("емний") ландшафт називати етнокультурним ландшафтом (табл. 2).

Етнокультурний ландшафт як "внутрішній" культурний ландшафт. Уперше термін був використаний етнолінгвістом Н.І. Толстим на початку 1980-х років. Йому ж належить перше, хоча й не "строге", визначення етнокультурного ландшафту: "Народна мова, діалекти, народні обряди, уявлення й вся народна духовна культура разом з елементами включеної до неї матеріальної культури є єдиним цілим і з наукового погляду, і в уявленні носіїв цієї культури" [33, с. 21].

Таблиця 2

"Зовнішній" і "внутрішній" культурний ландшафт [37]

<i>Культурний ландшафт ("зовнішній", або "етний")</i>	<i>Етнокультурний ландшафт ("внутрішній", або "емний")</i>
Віддзеркалює сприйняття культурного ландшафту зовнішнім спостерігачем	Віддзеркалює сприйняття культурного ландшафту досліджуваними етносами
Визначається дослідником, не знайомим з мовою й особливостями культури місцевого етносу	Визначається дослідником – знавцем його мови й особливостей культури

Під впливом школи Н.І. Толстого під етнокультурним ландшафтом розуміють традиційний етнічний ландшафт. Критеріями етнокультурного ландшафту є: збереження традиційних форм природокористування, перевага традиційних архітектурних і планувальних форм, збереження етнографічних і фольклорно-мовних традицій, підтримка традиційних вірувань. У якості додаткового, може розглядатися критерій образу місця або краю як зберігача культурної традиції.

В американській практиці етноландшафти відносяться до однієї з різновидностей культурних ландшафтів, які знаходяться під охороною. У якості предмету охорони можуть бути етнічні специфічні особливості культури, виражені у конкретних об'єктах господарсько-матеріального і духовного змісту, які характеризуються ознаками нерухомості.

Висновки. Поняття "культурного" та "антропогенного" ландшафту можуть вживатись як синоніми, якщо у їх вивченні переважає вивчення змін у ландшафтному комплексі, які відбуваються під впливом антропогенного чинника, без поглибленого аналізу культурного шару (компоненту).

У ландшафтознавстві термін "етнокультурний ландшафт" вживається як синонім культурного (антропогенного) ландшафту, який можна визначити як *форму самовираження етнокультур місцевих спільнот у конкретних умовах довкілля або як ландшафтний комплекс, де відбувається взаємодія локального етнокультурного середовища та антропогенного (культурного) ландшафту.* Самостійного значення термін "етнокультурний ландшафт" набуває у випадках: при дослідженні "неіндустріальних" етнічних спільнот [28]; якщо необхідно підкреслити етнічний аспект культурного ландшафту [15]; при методологічній установці на "вбудований" характер дослідження, при вивченні "внутрішнього" культурного ландшафту етнічної спільноти [37].

Поняття етнокультурного ландшафту близьке за змістом до еколого-господарсько-культурних комплексів, локальних культурних комплексів, концепції господарсько-культурного типу, історико-етнографічних областей та культурного ландшафту.

Врахувавши предмет етнокультурного ландшафтознавства [12], можна стверджувати, що частина теоретико-методологічних положень мають спірний характер. Необхідна розробка методології, у першу чергу доопрацювання термінологічного апарату.

Література:

1. Арманд Д.Л. Нам и внукам [Текст]. Изд. 2-е / Д.Л. Арманд. – М.: Мысль, 1966. – 252 с.
2. Берг Л.С. Предмет и задачи географии / Л.С. Берг // Изв. РГО. – 1915. – Т. 51. – Вып. 9. – С. 354.
3. Богданов Д.В. Культурные ландшафты долины северо-западного Памира и возможности их преобразования [Текст] / Д.В. Богданов // Вопросы географии, 1951. – М.: Мысль, 1951. – Сб. 24. – С. 300-321.
4. Воловик В.М. Аналіз концепцій культурного ландшафту в американській та європейській географії [Текст] / В.М. Воловик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2009. – Вип. 19. – С. 26-35.
5. Воловик В.М. Ландшафт – основа розвитку етносу [Текст] / В. М. Воловик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2001. – Вип. 2. – С. 53-57.

6. Воловик В.М. Ландшафтна структура "штетлів" Поділля [Текст] / В.М. Воловик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2003. – Вип. 5. – С.48-56.
  7. Денисюк Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України [Текст]: монографія / Г.І. Денисюк. – Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с. іл., карти. – ISBN 996-95526-5-6.
  8. Исаченко А.Г. Основные вопросы физической географии [Текст] / А.Г. Исаченко. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1953. – 391 с.
  9. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки [Текст]: учеб. для студ. вузов / А.Г. Исаченко. – М.: Издательский центр "Академия", 2004. – 400 с. – ISBN 5-7695-1693-3.
  10. Каганский В.Л. Культурный ландшафт и советское обитаемое пространство [Текст] / В.Л. Каганский. – М.: Новое литературное обозрение, 2001. – 576 с.
  11. Калесник С.В. Основы общего землеведения [Текст]. 2-е изд. / С.В. Калесник. – М.: Учпедгиз, 1955. – 472 с.
  12. Калуцков В.Н. Ландшафт в культурной географии [Текст] / В.Н. Калуцков. – М.: Новый хронограф, 2008. – С. 61-62. – ISBN 978-5-94881-062-1.
  13. Калуцков В.Н. Представления о культурном ландшафте: от профессионального до мировоззренческого [Текст] / В.Н. Калуцков Т.М. Красовская // Вестник Моск. ун-та. — Сер. 5. География. – 2000. – № 4. – С. 3-6.
  14. Калуцков В.Н. Этнокультурное ландшафтоведение и концепция культурного ландшафта / В.Н. Калуцков // Культурный ландшафт: вопросы теории и методологические исследования / Семинар "Культурный ландшафт": второй тематический выпуск докладов. – М.-Смоленск: Изд-во СГУ, 1998. – С. 6-13.
  15. Калуцков В.Н. Основы этнокультурного ландшафтоведения [Текст] / В.Н. Калуцков. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2000. – 96 с.
  16. Костина Д.С. Ландшафтный анализ геокультурного пространства и этнокультурного взаимодействия в восточных районах Ставропольского края [Текст]: дис. ... канд. геогр. наук: 25.00.24 / Костина Дарья Сергеевна. – Ставрополь, 2006 – 150 с. – РГБ ОД, 61:06-11/213.
  17. Котельников В.Л. Задачи советского ландшафтоведения в связи с участием географов в выполнении сталинского плана преобразования природы [Текст] / В.Л. Котельников // Вопросы географии. – М.: Мысль, 1950. – Вып. 23. – С. 144-157.
  18. Культурные ландшафты России и устойчивое развитие: четвертый выпуск трудов семинара "Культурный ландшафт" [Текст] / Под ред. Т.М. Красовской. – М.: Географический фак-т МГУ, 2009. – 270 с.
  19. Культурный ландшафт: вопросы теории и методологии исследований [Текст] / Семинар "Культурный ландшафт": второй тематический выпуск докладов. – М.-Смоленск: Изд-во СГУ, 1998. – 104 с.
  20. Культурный ландшафт: теоретические и региональные исследования. Третий юбилейный выпуск трудов семинара "Культурный ландшафт" [Текст] / Отв. ред. В.Н. Калуцков, Т.М. Красовская. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2003. – 172 с.
  21. Культурный ландшафт как объект наследия [Текст] / Под ред. Ю.А. Веденина, М.Е. Кулешовой. – М.: Институт Наследия; СПб.: Дм. Буланин, 2004. – 620 с., ил. – ISBN 5-86443-110-9, 5-86007-463-8.
  22. Кусков А.С. Организация и развитие экологического туризма в пространстве культурных ландшафтов российских национальных парков [Текст] / А.С. Кусков, Е.И. Арсеньева // Туризм и устойчивое развитие регионов: Материалы Второй Всероссийской научно-практической конференции. – Тверь: ТвГУ, 2005. – С. 91-93.
  23. Любичанковский, А.В. Проблема понимания культурных ландшафтов в современной отечественной науке [Текст] / А.В. Любичанковский // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2007. – № 10. – 28-34.
  24. Меркулов П.И. Концепция культурного ландшафта и становление представлений об этнокультурном ландшафтоведении [Текст] / П.И. Меркулов // Актуальные проблемы географии и геоэкологии: электронное научное периодическое издание. – 2008. – Вып. 1 (3). – Электрон. дан. (1 файл) – Режим доступа: <http://geoeko.mrsu.ru/2008-1/pdf/01-merkulov.pdf>.
  25. Мильков Ф.Н. Словарь-справочник по физической географии [Текст] / Ф.Н. Мильков. – М.: Мысль, 1970. – С. 92.
  26. Низовцев В.А. Ландшафтно-исторический подход к функциональному зонированию охраняемых территорий историко-культурного назначения [Текст] / В.А. Низовцев, М.В. Онищенко, Е.В. Богданова // Ландшафтная школа Московского университета: традиции, достижения, перспективы. – М.: РУСАКИ, 1999. – 199 с. – ISBN 5-93347-011-2.
  27. Николаев, В.А. Ландшафтоведение: эстетика и дизайн ландшафта [Текст]: учебное пособие / В.А. Николаев. – М.: Аспект-Пресс, 2003. – 176 с.
  28. Рагулина М.В. Культурная география: теория, методы, региональный синтез [Текст] / М.В. Рагулина. – Иркутск: Изд-во Ин-та географии СО РАН, 2004. – 171 с.
  29. Реймерс Н.Ф. Природопользование [Текст]: словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – С. 262. – ISBN 5-244-00450-6.
  30. Родоман Б. Б. Поляризация ландшафта как средство сохранения биосферы и рекреационных ресурсов [Текст] / Б.Б. Родоман // Ресурсы, среда, расселение. – М.: Наука, 1974. – 271 с.
  31. Саушкин Ю.Г. Избранные труды [Текст] / Ю.Г. Саушкин. – Смоленск: Универсум, 2001. – 416 с. – ISBN 5-88984-090-8.
  32. Сочава В.Б. Введение в учение о геосистемах [Текст] / В.Б. Сочава. – Новосибирск: Наука, 1978. – 319 с.
  33. Толстой Н.И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике [Текст]. Изд. 2-е, исп. / Н.И. Толстой. – М.: Издательство "Индрик", 1995. — 512 с. (Традиционная духовная культура славян / Современные исследования). – ISBN 5-85759-025-6.
  34. Туровский Р.Ф. Культурные ландшафты России [Текст] / Р.Ф. Туровский. – М.: Институт наследия, 1998. – 210 с. – ISBN 5-86443-039-0.
  35. Тютюнник Ю.Г. Объекты индустриальной культуры и ландшафт [Текст] / Ю.Г. Тютюнник; предисл. В.М. Пащенко. – К.: Издательско-печатный комплекс Университета "Украина", 2007. – 152 с. – ISBN 966-7452-39-5.
-

36. *Шульгин П.М.* Концепция культурного ландшафта и практика охраны этнографического наследия (на примере территорий российского Севера) [Текст] // *П.М. Шульгин // Мир России.* – 2007. – № 3. – С. 147-166.
37. *Ямсков А.Н.* Этноэкологические исследования культуры и концепция культурного ландшафта [Текст] / *А.Н. Ямсков // Культурный ландшафт: теоретические и региональные исследования.* — М.: Изд-во Моск. ун-та, 2003. – С. 62-77.
38. *Aasbo S.* History and Ecology in Everyday [Text] // *Papers from the Department of Geography, University of Trondheim.* – 1999. – № 27.
39. *Jackson J.B.* The Vernacular Landscape [Text] // In: *Penning-Rowsell E. C., Lowenthal D.* (eds.) *Landscape Meanings and Values.* – London: Allen and Unwin, 1986.
40. *Sauer K.* Morphology of Landscape [Text] // *University of California.* — *Publications in Geography.* – 1925. – Vol. II. – № 2. – P. 19–53.
41. *Seymour-Smith C.* *Macmillan Dictionary of Anthropology* [Text]. – London: The Macmillan Press, 1986.
42. *Vistad O.I.* Roros and the locals: Word Heritage Site and vernacular landscape [Text] // *Papers from the Department of Geography.* – *University of Trondheim.* – 1999. – № 27.

Резюме:

Воловик В. ЛАНДШАФТ: КУЛЬТУРНЫЙ VERSUS ЭТНОКУЛЬТУРНЫЙ.

В статье изучается понятие культурного ландшафта, дается характеристика основных подходов относительно его определения. Раскрыт внутренний генезис и основные различия между культурным и этнокультурным ландшафтом.

Ключевые слова: культурный ландшафт, этнокультурный ландшафт.

Summary:

Volovyk V. LANDSCAPE: CULTURAL VERSUS ETHNOCULTURAL.

The concepts of cultural landscape are examined in the article, basic approaches are characterized in relation to his determination. It is indicated on differences between cultural and by an ethnocultural landscape.

Key words: cultural landscape, ethnocultural landscape.

Надійшла 01.11.2009р.